

Η ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΕΓΟΝΟΥ ΛΑΘΟΥΣ (του Γιάννη Ζήση)

Ο άνθρωπος ως είδος ανέπτυξε τον νου του ως όπλο απέναντι στις συντριπτικές απειλές που βίωνε. Ο νους μας αναπτύχθηκε ως αντανακλαστική απάντηση στη μειονεξία μας ως είδος απέναντι στα άλλα είδη. Ως συνέπεια ο πολιτισμός μας βασίστηκε πάνω στην ανάπτυξη ψυχολογικών αντανακλαστικών που απωθούν –δεν

λύνουν- τον πόνο της αίσθησης της μειονεξίας και του φόβου του θανάτου. Η κληρονομιά μας αυτή αποτελεί μια φυλακή, μια πρόκληση απελευθέρωσης αλλά και βιωσιμότητας.

Η παράδοση στον φόβο δεν αποτελεί υγιή αντίδραση στην χρήσιμη πληροφορία του ένστικτου της αυτοσυντήρησης. Η αναγόρευση της πολιτικής, οικονομικής κλπ εξουσίας -πάνω σε άλλους ανθρώπους και στη φύση- ως το υπέρτατο ιδανικό αποτελεί την χειρίστη αρχέγονη λύση που έδωσε ο άνθρωπος απέναντι στην πίεση του φόβου του θανάτου. Είναι επόμενο ότι όσο δεν αλλάζει ο άνθρωπος στάση απέναντι στο θάνατο, τόσο θα αναπαράγονται μη βιώσιμα μοντέλα πολιτισμού και θα υποδαυλίζονται στην πράξη ακόμη και τα πιο σοφά θεωρητικά οικονομικά ή πολιτικά μοντέλα. Είναι άραγε τυχαίο ότι απουσιάζει από την πολιτική ατζέντα η αναδιάρθρωση αυτού του αρχέγονου λάθους; Μήπως αποτελεί μέγιστη επαναστατική πράξη η αναζήτηση της απελευθέρωσης από τον φόβο του θανάτου και την ορθή απάντηση στην αρχέγονη μειονεξία;

(Συντακτική ομάδα του solon.org.gr)

Η τυπολογία του φόβου του θανάτου

Η μετάβαση του ανθρώπου σε ένα βιώσιμο –οικονομικά, περιβαλλοντικά, πολιτικά- πολιτισμό μπορεί να προέλθει από ένα

θεμελιακό γεγονός. [1] Έχει συνεπώς μεγάλο πρακτικό ενδιαφέρον η μελέτη της τυπολογίας του φόβου του θανάτου.

Πρώτα υπάρχει η βιολογική της αιτίαση, η βεβαιότητα του θανάτου, της τριπλής αποσύνδεσης της ύλης, της διάλυσης της συνείδησης, της αποταύτισης συνείδησης – ζωής και της χημικής εντροπίας.

Η πρωτόγονη συνείδηση -από την οποία ξεκίνησε και ο φόβος του θανάτου- ήταν αδρανειακή στη βίωση της ζωής. Βιώνει την παρόρμηση για ζωή στη μονιμότητά της, στη σχετικότητά της.

Το βέβαιο του θανάτου προκαλεί πρωταρχικά μια βαθιά μειονεξία. Κατόπιν, η **μειονεξία του φόβου του θανάτου απωθείται πολύ περισσότερο από το οιδιπόδειο σύμπλεγμα**. Είναι ίσως το «πανάρχαιο συμβάν» του Φρόυντ. Το πρωτόγονο υποκείμενο ως αντανακλαστική αντίδραση στο βίωμα της μειονεξίας -που προκαλεί ο φόβος του θανάτου- δημιουργεί μια τάση διασφάλισης. Αυτή η επιλογή όμως δεν θεραπεύει την μειονεξία. Ως συνέπεια αυτής της ψυχολογικής ανωριμότητας αρχίζει η εποικοδόμηση του φόβου του θανάτου.

Αυτό το **γίγνεσθαι του φόβου του θανάτου εμμεσοποιεί** το φόβο στην προσπάθεια τόσο της απώθησής όσο και της αντικειμενικοποίησής του. Ως αποτέλεσμα ο φόβος έχει σταθερότητα στην ύπαρξή του και έτσι δεν πεθαίνει ο φόβος του θανάτου, όντας αντικειμενικοποιημένος και όχι σε υποκειμενικότητα.

Οι τάσεις διασφάλισης οδηγούν στην αναζήτηση του είδους, στη συλλογική άμυνα και στην τεχνηματική κατασκευή του περιβάλλοντος. Φτάνουμε στην **κοινωνική θεσμοποίηση της μειονεξίας** και της όχι ψυχολογικής άμυνας. Επειδή ψυχολογικά δεν μπορεί να αναιρέσει το φόβο και τον θάνατο, επιδιώκει την κοινωνική αναίρεση.

Ταυτόχρονα η μειονεξία, η οικονομία της ζωής και η στατικοποίησή της παίρνει και κοινωνική μορφή. Είναι ένας συμβιβασμός να δεχθούμε τον φόβο και τον θάνατο, το σοκ πέρασε

τις δυνάμεις μας, ο αιφνιδιασμός μας έχει φύγει από τα όρια της συνείδησής μας. Η μειονεξία οδηγεί σε συστηματοποίηση του βαμπιρισμού και το όργιο αποτελεί προβολή φαντασιακής, κίβδηλης επανένωσης με τη ζωή που δεν έχει φυσικότητα, εσωτερικότητα ή συνειδητότητα.

Τα στάδια του φόβου του θανάτου και της απουσίας της Ζωής

Για να μην αντιμετωπισθεί η απώθηση του φόβου του θανάτου, η κοινωνική θεσμοποίησή του και η μειονεξία, παράγεται η *άρνηση του εσωτερικού υποακέραιου γίνεσθαι*, ολοκληρώνεται και παγιώνεται η φυγή από την εσωτερικότητα. Όπως είδαμε από την αρχή, δημιουργήθηκε μια επικίνδυνη ανάπτυξη από το συνειδησιακό έλλειμμα του ανθρώπου απέναντι στην ύπαρξη. Στην συνέχεια παράγεται η επικυριαρχία των δυναμικών αποψυχολογικοποιητικών στοιχείων της ανθρώπινης ζωής, εθίμων, οικονομικής ζωής, μοντέλου ζωής κτλ.

Όμως δεν μπορεί να συντηρηθεί αυτή η υποσυνείδητη συμμετοχή στην αλλοτρίωση χωρίς να σχηματισθεί νέος ψυχολογικός παράγοντας. Αυτός ο **νέος ψυχολογικός παράγοντας** πρέπει να δημιουργηθεί μέσα **από την αυτοσυντήρηση** και την **επικοινωνία της ψυχολογικότητας**. τίποτε δεν προχωράει με κενό και ο φόβος της διάλυσης στο κενό οδηγεί σε μια νέα ψυχολογική ενέλιξη.

1. Πρώτα απωθείται και περιθωριοποιείται η αισθαντικότητα και μετά αναπτύσσεται η επιθυμία. **Όσο πιο ανίκανος για αισθαντικότητα είναι ο άνθρωπος, τόσο τη συναισθηματική του μειονεξία επενδύει σε επιθυμία.**

2. Μετά **εντείνεται η αίσθηση του χρόνου**, τόσο υποκειμενικά, όσο και αντικειμενικά, σαν αλλοτρίωση της εσωτερικής διάστασης του χώρου, της βίωσης του λειτουργικού περιεχομένου.

3. Κάθε ενάργεια χάνεται, για να μην παρέχει σημεία επαναφοράς στην εσωτερικότητα και την προοπτική της. Πλέον κωδικοποιείται κάθε τι, γίνεται σημειακή στεγανότητα, που ολοκληρώνεται στη δόμηση χωριστικότητας. Τα αίτια και η φύση των δομών δεν μπορούν πλέον να αγγιχτούν. Η αποφυγή κάθε ψυχολογικής

παρέμβασης σε υποκειμενικό όσο και σε αντικειμενικό επίπεδο γίνεται πιο ισχυρή με τα μοντέλλα της μίμησης, που κατ' ουσίαν αντιστρέφουν.

Για παράδειγμα, τα φιλοσοφικά ή τα θρησκευτικά συστήματα διαστράφηκαν από τη μίμηση της αφοβίας προς το θάνατο των ιδρυτών. Αυτή, αφού δεν υποκειμενικοποιήθηκε, διαστράφηκε από τον φόβο του θανάτου, που δημιουργημά του είναι οι μούμιες, οι οστέινες αναστάσεις (ταύτιση με το σώμα, που από συμβολισμός έγινε κυριολεξία), βουνά από ρύζι στον Παράδεισο· η ταφή αντί για την κάυση των νεκρών και ακόμα περισσότερο από όλα αυτός ο εξουσιαστικός ψυχισμός, που υπάρχει σε όλες τις θρησκείες, η αυθεντία, η μισαλλοδοξία κτλ.

4. Τα **μοντέλλα αντιστροφικής μίμησης** δουλεύουν πολύ αποτελεσματικά και στον χώρο της πολιτικής και οπουδήποτε αλλού – αποτελούν φορέα ενσωμάτωσης και αντιστροφής. Μετά προβάλλει η ένταση, η αλαζονεία και η εμφάνιση ενός πυρήνα βιαιότητας, η θεμελίωση της καθημερινής ζωής στην έντασή της, σαν φυγή από τη ζωή με την απομίμησή της.

5. Όλοι οι άνθρωποι πλέον θεωρούν ουτοπία την ανάδυση της εσωτερικής φύσης, των ιδανικών, της ψυχαναλυτικής διαύγασης. Αρνούνται ακόμα και τη δυνατότητα επαναφοράς κάθε σταδίου ενέλιξης στο προηγούμενο πιο εξελιγμένο και ανοικτό. Βαδίζουν τον δρόμο της χειροτέρευσης και της ενέλιξης, στερεοποιώντας κάθε βήμα του.

Οι ισορροπίες, τόσο οι εσωτερικές όσο και οι εξωτερικές, επειδή μπορεί να δράσουν καταστροφικά πάνω στη χαλκευμένη κατάσταση, εκτονώνονται στο σύνολό τους, για να υπάρχουν μόνον παγιωμένες μορφές.

6. Το προτελευταίο στάδιο του φόβου του θανάτου είναι **η ψευδής αποδοχή του αιτίου με τρόπο που είναι ματαιωτικός για την πράξη μιας ανάστροφης πορείας**. Παράλληλα μαθαίνουμε σε ένα μιθριδατισμό και η φασιστική εγγύτητα και ειλικρίνεια, η ωμότητα, απονευρώνει και την τελευταία δυσανασχέτηση για την

κελυφοποίηση του ανθρώπου και της κοινωνίας από τον φόβο του θανάτου.

Το κράτος, αλλά και οι ισχυροί, συστηματοποιούν τον φόβο, και ιδιαίτερα τον φόβο του θανάτου, σαν το τέλος της αντίστασης στην απουσία πολιτισμού και στην εξουσία. Θεματικοποιείται η αντίληψη της κατάστασης και η γλώσσα επικοινωνίας, τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά, λειτουργεί αγνωσιακά, αντιψυχαναλυτικά και εκτονωτικά.

7.Τέλος, λειτουργεί **η ενσωμάτωση του κενού** και της απουσίας γνησιότητας, σαν στοιχείο ψευδούς ταύτισης με τον θάνατο, σαν κακοήθης ένδοση με τη μορφή ενός ανολοκλήρωτου, ατελεύτητου εν ζωή θανάτου.

Σήμερα η ανθρωπότητα έχει βαδίσει όλα τα στάδια του φόβου του θανάτου και της απουσίας της Ζωής. Το ένστικτο της αναπαραγωγής, η λίμπιντο, η σεξουαλικότητα, αποτελούν φορείς της αυτοσυντήρησης της στάσης για προέκτασή μας σε άλλο πρόσωπο, σε υποταγή της νέας ζωής σε μας.

Ο φόβος του θανάτου στα φύλλα, στις τάξεις, στον πολιτισμό

Τα δύο φύλα ανταποκρίνονται διαφοροποιημένα στην επιρροή του φόβου του θανάτου. Στις γυναίκες κυριαρχεί ο φόβος της παραγνώρισης και η αίσθηση του κενού, που περικοσμείται τόσο ψυχολογικά όσο και κοινωνικοσωματικά, για να συλλέξει προσοχή και να αποφύγει την αίσθηση του κενού. Στους άντρες υπάρχει η ταύτιση με την αίσθηση της ουσίας, με μια ψευδή φυσικότητα, στατική, με άρνηση της εξελικτικότητας.

Αυτό είναι το πεδίο σχέσεων, που απλώνουν τόσο στις σεξουαλικές όσο και στις κοινωνικές σχέσεις. Και είναι η αρχική όψη του φόβου του θανάτου η αντικειμενικοποίηση και η τελική γοητεία του κενού.

Ο φόβος αυτός ακόμα εξειδικεύεται διαφορετικά στις ηλικίες, τις τάξεις και κάθε χώρο, δημιουργημένο από τους ανθρώπους, π.χ. εκπαίδευση, αθλητισμό κτλ. Ουσιαστικά όλος ο σημερινός πολιτισμός είναι ένα μασκάρωμα του φόβου του θανάτου και απ'

αυτό δεν εξαιρείται και ο τρόπος σκέψης και επιστήμης – αλλά αυτό δεν είναι το θέμα της ανάλυσης εδώ.

Νοητικά, συναισθηματικά ή συμπεριφορικά υπάρχει διαφοροποίηση και κατηγοριοποίηση του φόβου του θανάτου. Ας δούμε όμως ένα κεντρικό σημείο: την παραγωγή υπεραξίας.

Η υπεραξία είναι μια όψη δημιουργίας του κενού, το να εμφανιστεί το κενό σαν δημιουργικό. Το ίδιο ακριβώς είναι και η έννοια του κέρδους, αυτή η άτεγκτη έννοια της οικονομικής ιδιοτέλειας. Η αυτονόμηση του τοτέμ από τα υποκείμενα είναι η υπεραξία της τελετουργικής κοινωνίας.

Η **πολιτική και η ψυχολογική υπεραξία** νομίζουμε ότι πρέπει να σταθούν στο επίκεντρο των προσεχών εξελίξεων για την ανθρώπινη στάση απέναντι στην οικολογία, όσο και απέναντι στα μεγάλα προβλήματα.

Αναφορές:

[1] Ζήσης Γιάννης, Ιστορική θεώρηση της σχέσης του ανθρώπου με το περιβάλλον,

[2] Ζήσης Γιάννης 2010, Ο φόβος του θανάτου, η ιδιοποίηση – ιδιοκτησία & η υπέρβασή τους – Μέρος Α΄

Κείμενο: Γιάννης Ζήσης, συγγραφέας

(Φωτό: wikimedia)

Το παραπάνω κείμενο αποτελεί μέρος του δοκιμίου “Η ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΩΣ ΒΑΣΗ ΓΙΑ ΜΙΑ ΟΛΙΣΤΙΚΗ, ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΛΑΝΗΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ” και αναφέρεται στην ανάγκη να υπάρξουν Νέες Επιστήμες, με διαφορετικά χαρακτηριστικά. Η αποξένωση των γνώσεων από τη ζωή του επιστήμονα -η αλλοτρίωση της χρήσης τους μέσα στο κοινωνικό σύνολο από την αλλοτρίωση των ανθρώπων και τα οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα και η ανεπάρκεια της γνώσης για τον σύγχρονο κόσμο, όλα αυτά- μας αναγκάζουν

στη διατύπωση της πρότασης για την ανάπτυξη εκείνων των Νέων Επιστημών που θα γεφυρώσουν την αποξένωση των τεχνολογιών από το ψυχικό βάθος της ζωής και του ανθρώπινου Είναι.

Το δοκίμιο θα δημοσιευτεί σταδιακά. Με την παρούσα σειρά δημοσιεύσεων πιστεύουμε πως συμβάλουμε στον διάλογο για την αναζήτηση ενός βιώσιμου πολιτισμού με το βλέμμα στραμμένο στο μέλλον.